

La crònica grupal: d'una tècnica de documentació a una tècnica d'intervenció social

Group chronicling: from a documentation technique to a social intervention technique

Estela Adasme Calisto¹ i Christian Quinteros Flors²

Resum

La crònica de grup és categoritzada, la majoria de vegades, com una tècnica de suport a la gestió del Treballador Social en la seva tasca de documentar eficientment la tasca diagnòstica. No obstant això, segons el parer dels autors aquesta visió resulta una mica reduccionista de les veritables possibilitats metodològiques d'aquesta tècnica ja que col·labora no només en el diagnòstic del grup, sinó també en la intervenció, en l'execució i per descomptat, en l'avaluació de la intervenció professional. Aquest article pretén contextualitzar, tècnica i històricament, l'origen de la crònica grupal, lliurar un marc teòric per a la compressió de la dinàmica grupal i, finalment, aportar instrumentalització per a l'adequat registre de la tècnica.

Paraules clau: Antecedents històrics de la crònica grupal, teories de dinàmica grupal, instruments de registre grupal.

Per citar l'article: ESTELA ADASME CALISTO, Estela i QUINTEROS FLORS, Christian. La Crònica Grupal: d'una tècnica de documentació a una tècnica d'intervenció social. *Revista de Treball Social*. Col·legi Oficial de Treball Social de Catalunya, agost 2016, n. 208, pàgines 145-153. ISSN 0212-7210.

¹Treballadora Social de la Universitat Sant Tomás, Magister en Educació Social Universitat de Guayaquil-Universitat de Düsseldorf, Coordinadora de Pràctiques Professionals Universitat del Pacífic, Perit Social de la Defensoria Penal Pública, email: eadasmec@upacifico.cl

²Treballador Social de la Universitat de Valparaíso, Doctorand en Ordenament Territorial i Desenvolupament Sostenible de la Universitat Nacional d'Cuyo-Argentina, Magister en Ciència Política Universitat de Xile, Diplomata en Gestió Pública i Desenvolupament Territorial OEA-FLACSO, Secretari d'Estudi Universitat del Pacífic, email cquinteros@upacifico.cl

Abstract

Group chronicling is most often categorized as a support technique for Social Workers to efficiently manage the task of documenting the diagnostic work. However, in the opinion of the authors, this view is reductionist of the real methodological scope of this technique since it helps not only in the group diagnosis, but also in the intervention and evaluation of professional intervention. This article intends to contextualize the origin of group chronicling, to provide a theoretical framework for the compression of the group dynamics and finally to provide instrumentation for the adequate recording of the technique.

Key words: Historical background of Group Chronicling, theories on group dynamics, group registration tools.

1. La Crònica com gènere literari interpretatiu

Els gèneres interpretatius són aquells en els que, a més d'informar d'un succés o d'un esdeveniment, el periodista expressa la seva opinió amb la finalitat de relacionar l'esdeveniment amb el context temporal i espacial en què es produeix. (CIDE, 2009). En el text interpretatiu, a més de la informació, s'ofereixen detalls, es relacionen unes dades amb altres, s'avancen hipòtesis explicatives, es fan projeccions de conseqüències futures, entre d'altres. A la premsa escrita es distingeixen tres grans tipus de gèneres periodístics verbals: informatius, interpretatius i d'opinió. (Quadre 1)

Quadre 1. Tipus de gèneres periodístics verbals

Informatiu	Interpretatiu	Opinió
Notícia	Reportatge Interpretatiu	Editorial
Reportatge Objectiu	Crònica	Article d'opinió
Entrevista Objectiva	Entrevista	Comentari / Columna Crítica
Documentació		Cartes al Director

Font: Centre d'Investigació i Documentació Educativa (CIDE) (2009), Guia de tallers N ° 3, Ministeri d'Educació Govern d'Espanya "De entrevista i la crònica".

En el cas de la crònica, "s'utilitza un llenguatge senzill, planer i directe en el qual predominen les frases curtes i els paràgrafs breus. Claredat, senzillesa, precisió, concisió i llibertat estilística són claus en la redacció d'una crònica "(CIDE, 2009, pàg. 23). La crònica és sobretot un relat que necessita

llibertat per crear i recrear els fets i el llenguatge; per això admet la presència de recursos estilístics, girs i construccions creatives, així com un vocabulari col·loquial, “Es tracta d’aconseguir un estil amè, que inclogui tant anècdotes i curiositats com l’expressió d’emocions profundes que donin expressivitat i força al text i commoguin i sedueixin” (CIDE, 2009, pàg. 23).

2. La Crònica en treball social de grup

Farem extensius tres trets de la crònica al camp disciplinar del Treball Social: la limitació de l’esdeveniment en el temps i en l’espai, la necessitat de testimoniar el relat amb la presència *in situ* de l’informador i la inclusió de judicis valoratius procedents del cronista en la pròpia narració dels esdeveniments. L’estructura formal d’aquest gènere és absolutament lliure; no obstant això, en la majoria de les cròniques s’hi poden distingir tres parts: el titular, la presentació o entrada i el cos amb la conclusió. Així, a la llum del que s’ha revisat en la literatura, proposem en aquest article l’estructura per a una crònica grupal:

Figura 1. Estructura de la Crònica Grupal

<p>I. Antecedents generals Nom del grup Dimensió del grup Hora d’inici de la sessió / Hora d’acabament de la sessió Lloc de la trobada Croquis d’ubicació / distribució física dels integrants Objectiu de la sessió</p> <p>II. Relat Descriptiu El cronista ha de registrar, en ordre cronològic, els principals successos o esdeveniments ocorreguts durant el desenvolupament de la sessió –que siguin rellevants per a la posterior interpretació– evitant emetre judicis de valor o interpretacions que assignin algun grau de causalitat, responsabilitat o conseqüència. És important relatar silencis prolongats, esdeveniments que interrompin la sessió, comportaments significatius dels membres, graficar el sentit de la comunicació del grup a través de sociogrames, entre d’altres aspectes.</p> <p>III. Interpretació El cronista haurà d’interpretar, a la llum dels esdeveniments o moments registrats anteriorment, el comportament que va tenir cadascuna de les variables de la dinàmica grupal que, segons el parer del cronista, expliqui el desenvolupament de la sessió. Anàlisi de Discurs des del model de circularitat d’Oneto. Anàlisi de les variables de la dinàmica grupal (tipus de lideratge, clima, atmosfera grupal, conflicte grupal, presa de decisions, qualitat de la comunicació, tipus de comunicació predominant, heterogeneïtat/homogeneïtat dels integrants, cultura grupal, sentiment de nosaltres, cultura grupal, entre altres). S’ha de recordar que cada experiència grupal és única i irrepetible “aquí i ara”. També el cronista es pot referir a l’etapa de desenvolupament del grup i al seu nivell de maduració social. (Segons el cicle de vida grupal)</p> <p>IV. Pla d’Acció El cronista també ha d’avaluar el grau de compliment de l’objectiu de la sessió, el desenvolupament del grup i l’estratègia a implementar a la propera sessió.</p>
--

Elaboració pròpia a partir de l’experiència acadèmica d’un dels autors en la “Ayudantía de la Cátedra de Teorías y Técnicas de Trabajo Social con Grupos, dictada pel professor Leonardo Oneto a la Universitat de Valparaíso, Xile, els anys 1996 i 1997.

El Cronista en treball social

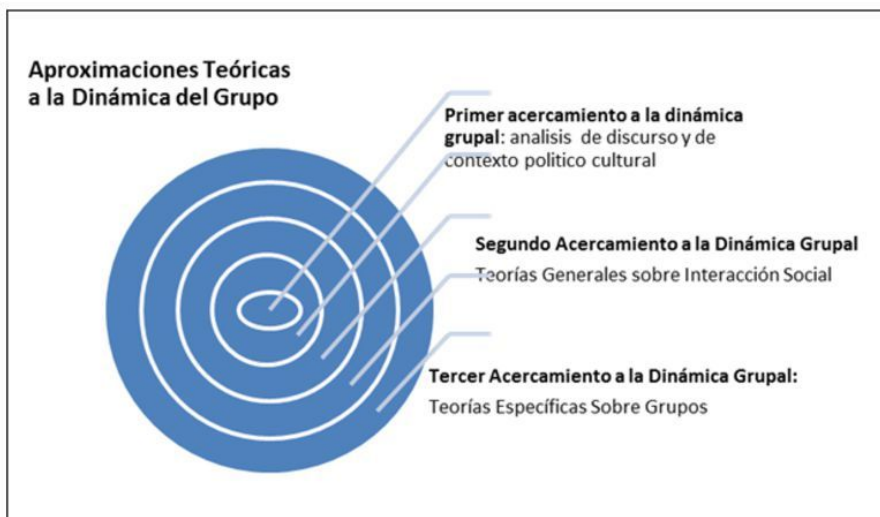
El desenvolupament de la crònica grupal suposa l'existència de dues habilitats cognitives bàsiques per part del treballador social de grup. D'una banda, la capacitat de descriure els fets i, d'altra banda, la capacitat de donar-los significats a través de la teoria, és a dir, el procés interpretatiu. La capacitat de descripció suposa el relat o visibilització dels comportaments més rellevants de la interacció grupal que adoptaran certa configuració dependent de la intencionalitat de l'acció. Per exemple, en el cas d'un integrant del grup que en algun moment durant la sessió genera constantment sorolls amb la boca, llapis, o mans, es podria interpretar com un acte premeditat de l'integrant per capturar l'atenció dels altres o, fins i tot, podria actuar com un element disruptiu de la sessió que involucraria o exigiria una anàlisi més profunda de la dinàmica grupal. Qualsevol acte adquireix rellevància dependent de la interpretació del cronista i del seu marc teòric/referència. Una altra situació que s'ha d'atendre en aquest procés d'observació és la relació amb tots aquells actes que es produeixen paral·lelament i informalment al desenvolupament del programa de la sessió, com ara la comunicació no verbal, actituds i conductes.

Hi ha, a parer dels autors d'aquest article, un interès o una vocació especial per a relatar la seqüència del programa omittent els fets "veritablement significatius" del que ha passat a la sessió: mirades desafiantes, llenguatge corporal, resistència d'alguns integrants a treballar amb altres, a seguir instruccions de la tècnica de la sessió, a desqualificar les indicacions del monitor, entre d'altres. L'observació, en conseqüència, s'ha de centrar en el desenvolupament formal de la sessió però fonamentalment s'ha de centrar en tots aquells aspectes o comportaments reveladors de la dinàmica de grup en aquell moment o bé en l'anàlisi longitudinal de l'evolució grupal. L'acte interpretatiu és un assumpte no menys complex, ja que el valor, el sentit i/o direcció que l'observador pot donar al que ha passat en el grup és bàsicament subjectiu i respon a les experiències prèvies del cronista, al seu marc teòric i ideològic, als seus valors, als seus sentits de percepció. Un professional amb més diversitat de marcs referencials o teòrics probablement tindrà més capacitats de resposta per brindar un sentit adequat a la relació de fets que estableix i descriu de la sessió o en l'anàlisi del desenvolupament del grup. Tal com assenyala ONETO (2015) "Normalment de manera espontània i intuïtiva, els professionals de la intervenció social, per tal d'interpretar el que es diu, fan l'exercici de transitar del subjecte al context, buscant "traduir" el que s'ha dit com a part d'una situació". Pel que respecta a la interpretació, Oneto assenyala que "El procés de transitar dels subjectes als discursos, i la situació de context, suposa una espiral d'interpretacions que ens permetrà, per aproximacions successives progressives, fer interpre-

tacions cada vegada més ben fonamentades pel que fa a les claus de sentit que ordeixen les seves dites. Això tindrà un gran valor en l'acció comunicativa orientada a la mediació per activar el potencial de transformació latent en individus, grups i comunitats. Intervenir "des del sentit", des dels constructes existencials d'autorealització implica posar-se en contacte amb un enorme cabal d'energia". (ONETO, 2015, pàg. 26)

3. Nivells i perspectives teòriques per a l'aproximació a la dinàmica grupal

Figura 2

L'acte d'interpretar suposa un procés d'atorgament de significats, sentits i intencions a certs fets o conductes executades pels subjectes en un grup. Els significats que s'atorguen per part de l'observador dependran de les categories que els lliuri el seu marc de referència, ja sigui vivencial o experiencial o teòric. Referent a això, qualsevol observador i cronista grupal hauria de considerar com a mínim els següents nivells d'acostament al grup: (Figura 2)

- 3.1. Primer Nivell d'Aproximació.** Consideracions sobre la subjectivitat de l'observació. Referent a això, se suggereix revisar els elements plantejats anteriorment i que es relaciona amb la traducció del discurs dels subjectes o membres del grup considerant el context polític i cultural en el qual es produeix.
- 3.2. Segon Nivell d'Aproximació.** Consideracions referides a aplicació d'elements de teories pròpies de la Interacció social, com ara lideratge, influència social, comunicació interpersonal, conflictes intragrups, dinàmica de grups, entre altres.

3.3. Tercer Nivell d'aproximació. Existeixen variades alternatives de perspectives teòriques respecte de l'aproximació dinàmica de grups, cadascuna de les quals ofereix possibilitats de comprensió i interpretació d'allò que succeeix a l'interior d'un grup. Entre elles es pot assenyalar la teoria de l'intercanvi social, la teoria Firó, entre d'altres. També s'ha estudiat com el grup indueix la conformitat i com actua amb els membres disconformes. Per tant, la dinàmica de grups estudia la conducta del grup en especial de les interaccions que es produeixen entre els membres de grups petits relacionats entre si en l'exercici de funcions socials. A continuació es presenta un quadre resum amb diferents teories que poden ser utilitzades en la crònica grupal. (Quadre 2)

Quadre 2. Síntesi de les teories per al treball social amb grups

Firó	Intercanvi Social	Sintalitat	Psicodinàmica	Humanista Rogeriana
Posa èmfasi en l'orientació de les relacions interpersonals dins del grup en tres àrees complementàries: l'afecte, el control i la inclusió. En aquesta complementarietat existeix satisfacció amb la suma de la transacció i satisfacció en la congruència del paper donador-receptor.	Enfocament eminentment funcionalista ja que centra la seva atenció en el que és útil o eficaç des del punt de vista del grup. Aquesta teoria postula que l'existència del grup es basa únicament en la participació i la satisfacció dels individus dins del grup. Per tant l'anàlisi dels processos grupals s'ha d'efectuar tenint en compte les adaptacions que fan els individus en procurar resoldre els problemes d'interdependència. Els conceptes clau d'aquesta teoria són la interacció, la relació interpersonal, la seqüència de conductes i el repertori de conductes	La teoria consta de dues parts interrelacionades: una sobre les dimensions del grup i una altra sobre la dinàmica de la sintalitat. La primera estableix categories com els trets de la població, trets de la sintalitat i característiques de l'estructura interna. Per trets de la població es refereix a característiques personals dels individus del grup que hi ha, amb independència d'ell, i que s'incorporen a aquest quan l'individu es converteix en membre. La sintalitat es defineix com la personalitat del grup o, més precisament, com tots els efectes que produeixi el grup.	Aquesta perspectiva es basa en els postulats de Freud i assenyala que el grup ha de ser analitzat amb categories psicològiques. Postula que la realitat del grup s'ha de trametre al conflicte edípic. Per a Freud l'existència dels grups té a veure amb dues preguntes centrals: Que vincula als membres amb el líder o cap de grup? Què vincula als membres d'un grup entre si? Què manté la seva cohesió? La resposta es refereix als "vincles amorosos", en el primer cas primari i, en el segon, secundaris. El cap és als membres d'un grup el que el pare és als fills d'una família.	Aquesta perspectiva incorpora conceptes bàsics com ara l'adonar-se, l'aquí i l'ara com connexió d'experiències vitals, l'aprenentatge a partir de la vivència personal cosment, els processos de tancament d'experiències vitals, la Figura-Fons sempre reconeixent a la persona com a eix central del grup i al grup com a font afavoridora d'experiències vitals individuals. Aquesta perspectiva es basa fortament en el si mateix (major control i responsabilitat de les accions individuals) i la relació de confiança i estima. Dins de les estratègies que proposa per a la intervenció hi ha la revelació de si mateix del professional, l'intercanvi d'experiències de canvi profund i l'aprenentatge experiencial i cognitiu.

Font: Elaboració pròpia.

4. Instruments de registre de la dinàmica grupal

L'adequat registre del que s'ha observat en el grup és un element de vital importància per a la intervenció professional. Per tant, s'ha d'establir un relat descriptiu que aconseguixi, diagrami o il·lustri el més fidelment possible els comportaments i la interacció observada, que vinculi aquests fets amb la dinàmica grupal i la història del grup simultàniament, i que finalment testimonii o evidencii allò observat. En l'aspecte interpretatiu, el Treballador Social de grup haurà d'incorporar les aproximacions teòriques desenvolupades anteriorment per interpretar el que ha succeït a la llum de la teoria. La figura 3 representa una *Rúbrica* per a l'observació del que va passar en el desenvolupament de la sessió grupal.

Figura 3. Rúbrica avaluació Crònica Grupal

Criteris de realització	Indicadors de Assoliment	Bé Aconseguit	Mitjanament Assolit	Feblement Assolit
Qualitat relat descriptiu	Utilitza diagrames d'ubicació (croquis) dels subjectes en espai físic de la sessió			
	Identifica comportaments rellevants dels subjectes en relació a evolució de dinàmica grupal			
	Relata seqüencialment els fets			
	Identifica moments crítics durant la sessió, sense emetre opinió			
	El relat presenta coherència gramatical			
	Utilitza adequadament cites textuales, per referir opinions i/ o comentaris dels integrants del grup			
Qualitat relat interpretatiu	Refereix elements teòrics dels diferents nivells en l'anàlisi i interpretació del que s'ha observat			
	L'orientació teòrica de la crònica és coherent amb el marc teòric de la intervenció			
	Hi ha correspondència entre el que s'ha descrit i el que s'ha interpretat			
	Planteja hipòtesis explicatives en base a l'anàlisi elaborada			
Presentació formal crònica	Compleix amb les formalitats sol·licitades en la pauta de treball			
	Va utilitzar correctament (segons format APA) cites textuales, referències teòriques o altres			
	Proposa estratègies de millora per propera sessió			

Font: Adasme Calisto, Estela i Quinteros Flors, Christian, Càtedra de Treball Social amb Grups Escola de Treball Social Universitat del Pacífic 2014.

5. Consideracions Finals

La crònica grupal es transforma en una tècnica o eina d'ús potencial en totes les etapes de la intervenció del treballador social de grups; per tant, la seva utilitat s'inicia des de l'elaboració del diagnòstic grupal, ja que permet registrar i evidenciar els resultats de les tècniques de recollida d'informació, per, després, acompanyar l'execució del programa o projecte d'intervenció on s'expressa en forma escrita l'evolució del grup respecte de l'orientació de canvi que es pretengui obtenir al moment avaluatiu del procés, la qual cosa evidencia la seva "plasticitat metodològica". La redacció final de la crònica respon a impressions apreheuses pel cronista i a les consideracions generals dissenyades pel mitjà, ja siguin formals, tècniques o estilístiques. En aquest sentit, en treball social de grup assoleix especial importància el marc teòric de dinàmica grupal que tingui el treballador social, ja que, depenent de la seva perspectiva teòrica, es construïran les interpretacions professionals respecte de les dimensions objectives i subjectives del procés grupal.

La qualitat de la crònica està associada a les possibilitats d'interpretació dels fets que realitza el professional amb la utilització de recursos teòrics suficients i coherents. Tal com passa en l'entrevista, la crònica grupal és una tècnica que ha de tenir una certa mirada comprensiva de la dinàmica del grup i de la seva continuïtat, en la qual les dades, connectades entre elles, estructuren una lectura adequada de la realitat, sota l'absoluta responsabilitat del Treballador Social. En base als antecedents presentats en el present article, la crònica grupal es preten constituir en un registre tant descriptiu com analític, tant des del pla individual com grupal, considerant elements com el desenvolupament cronològic dels fets, intervencions professionals i característiques del context (ambiental, temporal i cultural) d'un treball de grup. La utilitat d'aquesta eina documental radica en la seva aportació a cada etapa del procés metodològic d'una intervenció professional a nivell grupal, que pot ser usada com a base per a l'elaboració d'informes, planificació d'accions futures, enriquint l'experiència de sistematització del que s'ha observat en el grup.

Bibliografia

- CONTRERAS, Y (1993) *Trabajo Social de Grupos*, Editorial Pax México. ISBN: 9789688605851.
- ONETO, L. (2015) *Discurso e intervención social: una mirada desde el sujeto*, Revista Trabajo Social Pacífico N° 5. ISSN 0718-980-X.
- FERNÁNDEZ, T. (2013) *Trabajo Social de Grupo*. Editorial Alianza. ISBN: 978-84-206-4878-1.
- CENTRO DE INVESTIGACIÓN Y DOCUMENTACIÓN EDUCATIVA (CIDE) (2009), *Guía de Talleres N° 3*. Ministerio de Educación Gobierno de España *De entrevista y la crónica*. Proyecto Mediascopio Prensa 'La lectura de la prensa escrita en el aula'.
- MORENO, P. *Los géneros periodísticos informativos en la actualidad internacional* en ÁMBITOS, Revista Andaluza de Comunicación N° 5 2º Semestre 2000. Grupo de Investigación en Estructura, Historia y Contenidos de la Comunicación, Universidad de Sevilla.
- SHAW, Marvin E (2004). *Dinámica de Grupo: Psicología de la conducta de los pequeños grupos*. Editorial Herder. ISBN 978-84-254-3166-1.
- UNIVERSIDAD SANTO TOMÁS (2000), *Manual de Trabajo Social con Grupos*. Escuela de Trabajo Social.

